

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.8.155](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.8.155)

УДК 338

*Д. І. Повзун,
аспірант, Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID ID: 0000-0002-0792-6637*

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

*D. Povzun
Postgraduate student, Kyiv National University of Technologies and Design*

FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY AS THE MAIN COMPONENT OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION

Стаття є дослідженням розробки методичних засад оцінювання стану фінансово-економічної безпеки регіонів України та обґрунтування практичних рекомендацій по досліджуваній проблематиці. Для досягнення поставленої мети висунуті такі завдання:

- розкрити сутність фінансово-економічної безпеки регіонів та визначити їх вплив на економічний розвиток України;*
- визначити принципи регіональної політики щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки;*
- узагальнити існуючі методичні підходи оцінювання фінансово-економічної безпеки на регіональному рівні та здійснити оцінювання стану фінансової системи кожного регіону;*
- здійснити моніторинг фінансово-економічної безпеки регіонів.*

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансово-економічної безпеки регіону. Предметом дослідження є теоретичні та науково-практичні основи оцінювання та забезпечення фінансово-економічної безпеки регіонів України. Як засвідчує досвід фахівців у даній сфері, ключовими проблемами розвитку регіонів в Україні є фінансові й економічні: незадовільне фінансування, неправильний розподіл фінансових потоків, необґрунтована фінансова та економічна політика тощо.

The article is a study of the development of methodological principles for assessing the state of financial and economic security of the regions of Ukraine and substantiation of practical recommendations on the researched issues. To achieve this goal the following tasks are set:

- to reveal the essence of financial and economic security of the regions and to determine their impact on the economic development of Ukraine;*
- define the principles of regional policy to ensure financial and economic security;*
- generalize the existing methodological approaches to assessing financial and economic security at the regional level and assess the state of the financial system of each region;*
- monitor the financial and economic security of the regions.*

The object of research is the process of ensuring the financial and economic security of the region. The subject of the research is the theoretical and scientific-practical bases of assessing and

ensuring the financial and economic security of the regions of Ukraine. As the experience of specialists in this field shows, the key problems of regional development in Ukraine are financial and economic: unsatisfactory financing, incorrect distribution of financial flows, unreasonable financial and economic policy, etc.

Most research on economic issues security is devoted to the study of its national level, in other words, the economic security of Ukraine in general. Meanwhile, socio-economic security and sustainable development of the state is the basis

national security, and the development of the regions is at a stage where the growth of the old and the emergence new security threats become unpredictable.

To the same is not developed economic management system security of the region as part of the state mechanism for managing socio-economic processes. Therefore, the socio-political and economic situation in Ukraine shows about the management crisis. Lack of effective and scientifically sound strategy and tactics in the actions of all branches of government, the conflict between the old command-administrative methods of work and new ones tasks of the management system, local self-government and a market economy that does not contributes to the further development of individual regions and the state as a whole.

Ключові слова: економічна безпека; економічна безпека регіону; держава; регіон; управління; стратегія.

Key words: economic security; economic security; state; management; strategy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема економічної безпеки України впродовж багатьох років залишається надзвичайно важливою, передусім, з точки зору забезпечення стійкого та збалансованого розвитку країни в довгостроковій перспективі. Динамічна зміна умов функціонування сучасної економіки, здатність до забезпечення безпеки від дії внутрішніх і зовнішніх загроз визначає рівень конкурентоспроможності країни та динаміку соціально-економічного розвитку. В свою чергу, забезпечення інтересів країни базується на стійкому розвитку регіонів, коли реалізація цілей і завдань у сфері регіональної політики відображає формування можливостей системи цілеспрямованих дій на загрози регіонального рівня. Але при цьому слід враховувати регіональні відмінності рівня економічної безпеки, що визначаються нерівномірністю соціального розвитку, особливостями розвитку економіки та розміщення продуктивних сил, ступенем динамізму інноваційних перетворень, якістю людського потенціалу, інвестиційним кліматом і багатьма іншими чинниками [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна безпека держави за останній час постійно перебуває у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, ґрунтовні дослідження різних аспектів національної економічної безпеки проведені у працях Трухана О. Л.[1], Васильціва Т. Г.[2], Столбова В.Ф [3], Подольчак Н. Ю.[4], Іващенко О. В.[5], Ольшанська О.В[6], Кокнаєва М.О.[7], Мойсеєнко І. П.[8], Полевик Г.М.[9], Коваленко М. А.[10], Пастернак-Таранушенко Г. А.[11], Мартинюк В.П.[12].

Мета дослідження – проаналізувати економічну безпеку регіону як складову соціально-економічного розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. Стабільність існування держави та регіону забезпечується через своєчасне надходження матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Необхідна кількості фінансових ресурсів у регіоні є впливовим важелем, оскільки надає змогу органам влади та місцевого самоврядування проводити заходи з управління економікою. Фінансово-економічна безпека регіону виступає вирішальною складовою економічної безпеки України, адже фінансові ресурси є „двигуном” будь-якої економічної системи [1, с. 30]. Однак, при набутті органами місцевого самоврядування більшої адміністративної і фінансово-економічної самостійності на них покладається підвищена відповідальність за прорахунки, невміння організувати управлінські процеси в фінансовій та соціально-економічній сферах, за незабезпечення потреб регіону в необхідній кількості фінансовими ресурсами, їх неефективне та нецільове використання. Під фінансово-економічним забезпеченням регіону розуміють систему стратегічних й тактичних заходів, інструментів, за допомогою яких на органи управління покладено функції по забезпеченню збалансованого розвитку регіону шляхом мобілізації фінансових ресурсів, їх оптимальний розподіл та ефективне використання за пріоритетними напрямками [2, с. 11]. Фінансово-економічна безпека регіону являє собою складне інтегроване поняття, що включає поняття фінансової та економічної безпеки окремого суб'єкта господарювання, установи та населення, котрі мають особисті фінансово-економічні інтереси й цілі, пов'язані з власним відтворенням та підвищенням добробуту. Проте, спеціалісти у сфері економічної безпеки стверджують, що надмірно регульована стратегія держави, у якій проводяться ринкові перетворення, сприймається населенням та підприємствами як загроза їх економічній безпеці. Це приводить до зниження зацікавленості останніх у

забезпеченні стабільного економіко-правового середовища, що, у свою чергу, впливає на взаємовідносини між державою, регіонами, підприємствами й населенням та втрачає спільний базис. Їхні стратегії входять у суперечність, що призводить до “тінізації”, криміналізації, поширення корупції, створюючи загрозу для послідовності й прогресу ринкових трансформацій [3, с. 108]. Як відмічають автори, поняття „фінансово-економічна безпека” є складним і потребує комплексного, системного підходу до розуміння своєї сутності та створення системи управління фінансово-економічною безпекою [2, с. 43]. Під фінансово-економічною безпекою розуміють захищеність економічного потенціалу від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих загроз, а також здатність суб’єкта до відтворення [4, с. 5]. Ці ж автори пишуть, що фінансово-економічна безпека – це стан і здатність фінансово-економічної системи протистояти небезпеці руйнування її оргструктури і статусу, а також перешкодам у досягненні цілей розвитку [3, с. 6]. Науковці Столбов В.Ф. і Шаповал Г.М. стверджують, що фінансово-економічна безпека – це стан захищеності ресурсами та інтелектуальним потенціалом від наявних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього середовища, що характеризується високими фінансовими показниками діяльності та перспективою економічного розвитку в майбутньому [3, с. 104]. Поділяємо думку Івашенко О. В. та Четверікова П. М. [5], які посилаючись на визначення Варналія З. С., вважають: фінансово-економічна безпека – це результат комплексу складових, орієнтованих на усунення фінансово-економічних загроз функціонування та розвитку підприємства і забезпечення його фінансової стійкості й незалежності, високої конкурентоспроможності технологічного потенціалу, оптимальності та ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів [6]. Трухан О. Л. й Кокнаєва М. О. зазначають, що фінансово-економічна безпека трактується одночасно з двох позицій – статичної та динамічної [7, с. 30]. Мойсеєнко І. П. та Марченко О. М. стверджують, що поняття фінансово-економічної безпеки визначається як фінансово-економічний стан, що забезпечує захищеність фінансово-економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз й створює необхідні фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах [8, с. 15]. Зважаючи на науковий досвід досліджень у сфері фінансово-економічної безпеки, зазначимо, що фінансово-економічна безпека регіонів є поняттям складним, комплексним та визначається як сукупність робіт, що забезпечують платоспроможність та ліквідність оборотних активів об’єкту дослідження; організація контролю з метою підвищення ефективності; кваліфікація, компетентність і активність менеджерів; ефективність використання всіх видів ресурсів; процес застереження можливих збитків через внутрішні та зовнішні загрози тощо.

Отже, без забезпечення фінансово-економічної безпеки регіонів неможливим є вирішення основних завдань, що стоять перед національною та регіональною економікою. Адже саме безпека створює передумови для піднесення фінансово-економічного потенціалу регіону, появи нових джерел фінансових ресурсів для забезпечення балансу потреб, фінансових та економічних можливостей регіону. Наведені визначення дозволяють процитувати фінансово-економічну безпеку регіону як систему, що забезпечує стабільність фундаментальних фінансово-економічних відносин і пропорцій розвитку регіону, які формують захищеність його фінансових та економічних інтересів. Цільовою спрямованістю фінансово-економічної безпеки регіону є створення необхідних передумов для покращення фінансового потенціалу, підвищення фінансової незалежності та стійкого зростання соціально-економічних показників розвитку.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки регіону залежить від реальних прогнозів прибуткових джерел та ступеня дотаційності регіонального бюджету, від відповідності показників прибуткової частини мінімальним потребам регіону. Слід мати на увазі, що децентралізація влади повинна супроводжуватися розподілом фінансових ресурсів між державними і місцевими бюджетами України. Іншими словами, це зосередження фінансових потоків у місцевих бюджетах, котрі створюють базу для забезпечення власної фінансово-економічної безпеки. Однак, відсутність дієвого механізму управління фінансовими потоками може призвести до виникнення фінансових та економічних проблем і зниження рівня фінансово-економічної безпеки регіону. З огляду на це, виникає необхідність для місцевих органів влади у створенні, запровадженні та управлінні заходами щодо дієвості механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки, які сприятимуть досягненню у регіонах необхідного фінансового та економічного рівня розвитку, стабільності кредитно-фінансової, податкової та бюджетної системи, протидії непродуктивному відтоку капіталу, перехід його в “тінь” та ін.

Розглядаючи фінансово-економічну безпеку регіону через призму інтересів його соціально-економічного розвитку, виділяють основні принципи безпечного функціонування регіону:

- стійкість та захищеність економіки та фінансової системи регіону до впливу несприятливих факторів внутрішнього та зовнішнього походження;
- забезпеченість регіону необхідними фінансовими ресурсами та фінансова незалежність регіону у вирішенні нагальних проблем;
- оптимізація та збалансованість фінансових потоків за напрямками їх використання;
- цільовий характер й ефективність використання фінансових потоків з метою застосування якісних фінансових інструментів й технологій;
- зменшення обігу коштів у “тіньовому” секторі економіки.

Створення дієвої системи фінансово-економічної безпеки регіонів пов’язана із певними труднощами, які зумовлені своєчасністю розробки складних теоретичних та практичних питань. Досягненню стійкості на рівні регіону перешкоджає ряд важливих питань та невирішених чинників, які проявляються як загрози. Як

стверджують фахівці, фінансово-економічній безпеці регіонів загрожує правова невирішеність великої кількості питань та несприятливі економічні чинники не менш об'єктивного характеру. Інтерпретація основних загроз фінансово-економічній безпеці регіонів відображено на рис. 1.

Рис. 1. Основні загрози фінансово-економічній безпеці регіонів

Рис. 1 характеризує сукупність умов та чинників, які негативно впливають на фінансово-економічну безпеку регіонів та є джерелом виникнення внутрішніх загроз. У свою чергу, сукупність умов й чинників, що мають місце в економічних системах, складають зовнішні загрози. “Тінізація” економіки та фінансових ресурсів Високі процентні ставки за кредитами Зростання криміналізації у сфері фінансових відносин Високі темпи інфляції Зростання цін інфляції на енергоносії Загрози фінансово-економічній безпеці регіонів Широке коливання ринкового курсу валют Нестабільність фондового ринку З цього випливає, що одна і та ж загроза може трактуватися як внутрішня, так і зовнішня [10, с. 151]. Серед важливих загроз фінансово-економічній безпеці соціально-економічного розвитку регіонів має місце проблема “тінізації” майже у всіх галузях економіки. За даними Міністерства економіки України її відсоток становить 27 % офіційного ВВП. Загально відомо, що “тінізація” дестабілізує грошовий обіг, веде до втрати бюджетних ресурсів, негативно впливає на принципи конкуренції, формує надто великі необліковані прибутки окремих громадян. Поряд з цим, має місце реальна можливість подолання “тіньової” економіки шляхом цілеспрямованого та постійного впливу на певні аспекти функціонування економічної інфраструктури з урахуванням всіх загроз й можливих наслідків. Найдоцільнішими серед них слід вважати: - реформування податкової системи, яка повинна включати помірковані та науково-обґрунтовані ставки податків та обов'язкових зборів, які мають призвести до поживлення діяльності господарюючих суб'єктів й легалізації “тіньового” сектора економіки;

- спрощення й скорочення загальної кількості звітності суб'єктів господарювання та установ, котрі надають дозволи на право виконання інших видів діяльності;
- перегляд ставок нарахування заробітної плати в соціальні фонди; - впровадження дієвої процедури виявлення фактів тінізації заробітку найманих працівників;
- перегляд діючої системи нарахування пенсій шляхом встановлення прогресивних ставок залежно від розміру заробітку, що стимулює працівників до офіційного отримання заробітної плати;
- розгляд показника приросту доходів на душу населення у певному регіоні як критерій оцінки результатів діяльності органів регіональної влади;
- підтримка малого та середнього бізнесу, скорочення рівня безробіття та зниження рівня соціально-політичної напруженості в суспільстві.

Дієвість запропонованих заходів призведе до підвищення відповідальності роботодавців за майбутнє працівників, збільшить наповнення місцевих бюджетів за рахунок основного бюджетотворюючого податку, який суттєво вплине на підвищення рівня фінансово-економічного забезпечення регіонів України. Отже, на

основі вище поданого можна охарактеризувати фактори, які є небезпечними для фінансово-економічної безпеки регіонів України, це:

- приховування доходів найманих працівників, “тінізація” економіки; - зростання порушень фінансової дисципліни в бюджетній сфері;
- втрати бюджетів у сфері приватизації державного й комунального майна; - зловживання і порушення порядку адміністрування ПДВ;
- низька інвестиційна привабливість;
- виток капіталу за кордон;
- негативні макроекономічні показники тощо.

Кризові явища та тенденції сьогодення визначають внутрішні загрози для фінансово-економічної безпеки як такої, що перевищує небезпеку зовнішніх і може призвести до значного зниження фінансової можливості регіонів. Відтак, перед дослідниками постійно постає питання, щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки, як одного з головних елементів економічної безпеки регіону. Це пов'язано з тим, що в умовах децентралізації гарантія фінансово-економічної безпеки створює основні передумови для соціально-економічного зростання. Наявність загроз фінансово-економічній безпеці стримують розвиток економіки регіонів, як наслідок, призводять до зростання соціальної напруженості. У зв'язку з цим для стабільного економічного розвитку регіонів та держави в цілому при формуванні бюджету та здійсненні регіональної політики необхідним є врахування стану фінансово-економічної безпеки кожного регіону.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки регіонів передбачає використання методів та засобів, при цьому їх поєднання необхідне для створення надійної системи безпеки. Зрозуміло, що територіальні одиниці є різних розмірів, володіють неоднаковими організаційними та фінансовими можливостями. Також різним є рівень ризику. Проте однозначним є твердження, що забезпечення фінансово-економічної безпеки регіонів є життєво необхідним та може організовуватися по-різному. Забезпечення фінансово-економічної безпеки регіону є особливою умовою, оскільки безпосередньо пов'язане із наповненням бюджету від прибутку галузей матеріального виробництва. Фінансово-економічна безпека регіонів має внутрішні й зовнішні аспекти. Внутрішні спрямовані на стимулювання розвитку регіонів, збільшення фінансового потенціалу для збалансування потреб та фінансових можливостей регіонів, з однієї сторони, та збалансування фінансових інтересів їх соціальної, економічної та екологічної сфер – з іншої сторони Професор В.П. Мартинюк виділяє такі стани фінансово-економічної безпеки за інтенсивністю впливу негативних чинників: - нормальний стан: відсутність загроз для фінансової безпеки або їх слабкий вплив, що нейтралізується плановими діями системи управління чи самими ринковими процесами; - передкризовий стан: повернення до нормальних значень індикативних показників можливе шляхом мобілізації власних внутрішніх ресурсів системи. Така ситуація потребує термінових заходів, а подекуди досить високо затратних із нейтралізації й відведення загроз [12, с. 112]. Втім, виділення лише двох станів не дає змоги оцінити інтенсивність впливу негативних факторів на рівень фінансово-економічної безпеки регіонів. Науковці О. Романова, О. Татаркін, В. Яковлев, О. Куклін виділяють нормальний, передкризовий та кризовий стани безпечного функціонування регіонів. Для розрахунку порогових значень виділяють два індикатори: для передкризового й кризового станів [13, с. 6]. Г.О. Ковальова виділяє передкризовий стан по декілька стадій: 1 - передкризовий (початкова стадія перед кризового стану); 2 - передкризовий (власне передкризова стадія) і 14 3 – передкризовий (критична стадія, яка може перейти в критичну зону). Критичну стадію поділяє окремо на три стадії: кризу 1 (нестабільна стадія); кризу 2 (стадія загроз) й кризу 3 (надзвичайна стадія) [14, с. 7]. Окремо вченими пропонується узагальнюючий перелік факторів, які чинять негативний вплив на рівень фінансово-економічної безпеки регіонів [15, с. 104]:

Інтенсивність впливу несприятливих чинників на рівень фінансово-економічної безпеки регіону досліджувалася різними вченими і окремо виділяються такі стани фінансово-економічної системи: небезпечний, загрозливий, ризику та безпеки. Тут ризик розглядається як ймовірність виникнення несприятливих ситуацій в регіоні; загроза – як існування негативних факторів, які чинять дестабілізуючий вплив на діяльність регіону, при цьому порушують стійкість щодо задоволення потреб населення; небезпека – як стан деструктивного впливу дестабілізуючих чинників на фінансово-економічну безпеку регіонів, внаслідок чого втрачається здатність до самовідтворення.

Ранжування регіонів країни за рівнем фінансово-економічної безпеки їх розвитку пропонується використовувати формулу “золотого поділу” [16, с. 170 - 172; 17, с. 44].

Таблиця 1.
Економічні загрози, ризики для фінансово-економічної безпеки регіонів

Загрози та ризики	Причини	Можливі наслідки	Регіони
Низька прибутковість та діяльність суб'єктів господарювання	Низька активність менеджерів, налагодженість системи стимулювання працівників тощо	Низький рівень наповнюваності бюджету, доходів населення та соціальних виплат,	Волинська, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Чернівецька, Чернігівська
Низький рівень внутрішніх і зовнішніх інвестицій	Брак фінансових ресурсів; низька інвестиційна привабливість об'єктів інвестування, відсутність сприятливого інвестиційного клімату тощо.	Відсутність можливостей для розширення діяльності суб'єктів господарювання	Чернівецька, Вінницька Житомирська, Кіровоградська, Черкаська
Недостатнє запровадження нововведень	Низьке фінансування наукових досліджень, низька якість робочої сили	Зниження конкурентоспроможності та фінансового потенціалу регіону	Чернівецька, Житомирська, Кіровоградська, Тернопільська, Черкаська
Зменшення фінансового потенціалу регіону	Недосконалі міжбюджетні відносини, нарощення тіньового капіталу регіону, низька прибутковість його економічної діяльності тощо	Уповільнення темпів економічного розвитку регіону, зменшення доходів населення.	Тернопільська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Херсонська, Івано-Франківська Чернівецька, Кіровоградська

Особливий вплив на рівень фінансово-економічної безпеки регіонів мають вище згадані чинники, тому слід проводити їх оцінку з допомогою сукупності індикаторів, які поділяються на зовнішні та внутрішні. Зовнішні індикатори характеризуються опосередкованістю впливу на фінансово-економічну безпеку регіону та визначаються рівнем фінансово-економічної безпеки держави за показниками, які характеризують стан бюджетної, боргової, інвестиційної, грошової й валютної, а також зовнішньоторговельної безпеки держави.

Внутрішні індикатори відображають безпосередній стан фінансово-економічної забезпеченості потреб економічної, соціальної та екологічної сфер регіону порівняно з пороговими значеннями.

Порівняння фактичних даних по регіонах з пороговими значеннями дозволяє визначити рівень безпеки їх розвитку за окремими аспектами.

За таких умов індикатори фінансово-економічної безпеки поділяють на дві групи:

1) сприятливі для фінансово-економічної безпеки регіону - перевищення фактичних даних над пороговими;

2) негативний вплив на фінансово-економічну безпеку регіону. Оцінка рівня фінансово-економічної безпеки регіону проводиться із допомогою інтегральної оцінки впливу всіх дестабілізуючих факторів за модифікованою формулою середньої геометричної [15, с. 108 - 109].

Даний підхід дозволяє врахувати всі чинники, котрі впливають на рівень фінансово-економічної безпеки.

Визначити зону фінансово-економічної безпеки (небезпеки) допомагає інтегральний рівень (табл. 2).

Таблиця 2.
Визначення зони фінансової безпеки за її інтегральним рівнем

Зона фінансово-економічної безпеки (небезпеки)	Інтегральний рівень фінансово-економічної безпеки регіону
Небезпеки	від 0 до 0,25
Передкризовий стан	від 0,26 до 0,50
Реальні загрози	від 0,51 до 0,75
Ризики	від 0,76 до 1
Безпеки з певним запасом фінансової стійкості	більше 1

Політику фінансово-економічної безпеки регіонів можна розглядати як систему фінансових цілей, заходів, дій, що спрямовані на узгодження фінансових потреб, інтересів економічної, соціальної та екологічної сфер регіонів. Ця політика має реалізуватися регіональними та центральними органами законодавчої, виконавчої й судової влади, органами місцевого

самоврядування, населенням, які виступають її суб'єктами. Мета політики фінансово-економічної безпеки регіону підпорядковується загальній меті регіональної політики фінансового забезпечення стійкого розвитку, що полягає у фінансовому забезпеченні потреб регіону. З метою раннього виявлення ознак кризового розвитку діяльності господарюючих суб'єктів доцільно проводити моніторинг, аналізувати зовнішні чинники та визначати масштаби кризового стану. Доцільно провести дослідження основних чинників погіршення стану фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання тощо. Дана система має стати дієвим інструментом запобігання кризам та сприятиме забезпеченню фінансово-економічної безпеки регіонів.

Список використаних джерел.

1. Трухан О. Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами / О. Л. Трухан // Вісник Хмельницького національного університету / Економічні науки. – 2010. – № 1. – Т. 2. – С. 29 – 35.
2. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів : ВИДАВНИЦТВО, 2012. – 386 с.
3. Столбов В.Ф., Шаповал Г.М. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств / В.Ф.Столбов, Г.М.Шаповал // Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник.- 2013.- №111.- с.103-108.
4. Подольчак Н. Ю. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки : навч. посібник / Н. Ю. Подольчак, В. Я. Карковська. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 268 с.
5. Іващенко О. В., Четверіков П.М. Система фінансово-економічної безпеки підприємства / О. В. Іващенко, П. М. Четверіков. - [Електронний ресурс]. - режим доступу : <https://www.sworld.com.ua/konfer28/51.pdf>.
6. Ольшанська О.В. Регіон як просторова соціально-економічна система / О.В. Ольшанська // Актуальні проблеми економіки.– 2011.– № 117.
7. Кокнаєва М.О. Концептульні основи управління фінансово-економічною безпекою підприємств торгівлі / М.О.Кокнаєва. - [Електронний ресурс]. - режим доступу www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/319.pdf. - с. 319-325.
8. Мойсеєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посібник / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с. 32
9. Полевик Г.М. Фінансова безпека як основа соціально-економічного розвитку регіону / Г.М. Полевик // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : наук. зб. – Івано-Франківськ, 2009. – Т. 1. Вип. V. – С. 80-87.
10. Коваленко М. А. Управління економічною безпекою регіону: сутність та механізм реалізації : монографія / М. А. Коваленко, І. І. Нагорна, Б. В. Сіленков ; [за заг. ред. к. е. н., доц. М. А. Коваленка]. – К. : Олді-плюс, 2006. – 440 с.
11. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення : Монографія. - К. : Київський економічний інститут менеджменту, 2003. - 320 с.
12. Мартинюк В.П. Методологічні основи оцінки стану фінансової безпеки держави // Фінанси України. — 2003. — № 2. — С. 122.

References.

1. Trukhan, O. L. (2010), "Scientific interpretation of the functions of strategic management of enterprises", *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, issue 1, vol. 2, pp. 29 – 35.
2. Vasylytsiv, T. H. Voloshyn, V. I. Boikevych, O. R. and Karkavchuk, V. V. (2012), *Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia: monohrafiia* [Financial and economic security of enterprises of Ukraine: strategy and mechanisms of provision: monograph], VYDAVNYTsTVO, Lviv, Ukraine, P. 386.
3. Stolbov, V.F. and Shapoval, H.M. (2013), "Peculiarities of managing the system of financial and economic security of construction enterprises", *Komunalne hospodarstvo mist. Naukovo-tekhnichnyi zbirnyk*, vol. 111, pp.103-108.
4. Podolchak, N. Yu. and Karkovska, V. Ya. (2014), *Orhanizatsiia ta upravlinnia systemoiu finansovoekonomichnoi bezpeky: navch. posibnyk* [Organization and management of the system of financial and economic security: a textbook], Lviv, Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, Lviv, Ukraine, P. 268.
5. Ivashchenko, O. V. and Chetvierikov, P.M. (2012), "System of financial and economic safety of the enterprise", available at: <https://www.sworld.com.ua/konfer28/51.pdf> (Accessed 14 Aug 2020).
6. Olshanska, O.V. (2011), "Region as a spatial socio-economic system", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 117.

7. Koknaieva, M.O. (2011), "Conceptual bases of management of financial and economic security of trade enterprises", available at: www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/319.pdf (Accessed 14 Aug 2020).
8. Moiseienko, I. P. and Marchenko, O. M. (2011), *Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva: navch. posibnyk* [Management of financial and economic security of the enterprise: a textbook], Lviv, Ukraine, P. 380.
9. Polevyk, H.M. (2009), "Financial security as the basis of socio-economic development of the region", *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu: nauk. zb.*, vol. 1, issue. V, pp. 80-87.
10. Kovalenko, M. A. Nahorna, I. I. and Silenkov, B. V. (2006), *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu rehionu: sutnist ta mekhanizm realizatsii: monohrafiia* [Management of economic security of the region: essence and mechanism of realization: monograph], Oldi-plius, Kyiv, Ukraine, P. 440.
11. Pasternak-Taranushenko, H. A. (2003), *Ekonomichna bezpeka derzhavy. Metodolohiia zabezpechennia: Monohrafiia* [Economic security of the state. Support methodology: Monograph], Kyivskiy ekonomichnyi instytut menedzhmentu, Kyiv, Ukraine, P. 320.
12. Martyniuk, V.P. (2003), "Methodological bases of an estimation of a condition of financial safety of the state", *Finansy Ukrainy*, vol. 2, p. 122.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2020 р.